

Liv Haavaag

Født 1917 i Sola

Gift med Einar Haavaag

To barn

Designer, leder av modellavdelingen Sandnes Kamgarn Spinneri

Liv Haavaag ble en av få kvinner som fikk designerstilling i Sandnesindustrien midt på 1950-tallet. Sandnes Kamgarn Spinneri kapret henne og fikk beholde henne i 30 år. Hun hadde verken kunst- eller husflidsutdannelse. Derimot hadde hun solid kjennskap til Knittax strikkemaskin, og hun var velsignet med teft, kreativitet, stor arbeidskapasitet og et elskelig vesen. Straks pensjonisttilværelsen satte inn, tok hun igjen forsømt ferie og satset på fly- og opplevelsesreiser rundt om i hele verden, år etter år. De siste 20 årene har folkedansen, «Seniordans», blitt en viktig del av hverdagen.

OPPVOKST PÅ RØYNEBERG I SOLA

Vi var åtte søsken, tre gutter og fem jenter. Far var byggmester. Han kjøpte et lite hus ved siden av Røyneberg skole etter at de hadde bodd fire år i Stavanger. Mine to eldste søsken er født der. Jeg var den første som kom til verden på Røyneberg, vokst opp av et siv på Solastranden, mine to eldste søsken var fisket med sukkerkavring i Breiavatnet, ja, det var min barnetro. Det ble folkeskole og fortsettelsesskole på meg. Skulle det bli videre skolegang på noen, måtte det bli for guttene, mente mor. Vi jenter kom til å gifte oss likevel.

Jeg fikk ett års opphold hos tante og onkel i Larvik. De lokket med skolegang, men det endte opp med husarbeid og hjemlengsel. Vel hjemme, sendte mor meg på «sy-skole» i Stavanger. Far hadde da bygget hus på Vaulen. Egentlig hadde jeg allerede noe syerfaring, hadde faktisk sydd min egen konfirmasjonsskjole. Dette mestret jeg, men ble usikker på om det var denne veien jeg ville gå.

DRØM OM HELSEFAG

Nei, barnepleier, og aller helst sykepleier virket mer forlokkende. Helt ung, 16-17 år, tok jeg noen jobber som «fødselsmedhjelper». Blant annet tok jeg imot min første nevø. Like etterpå dro jeg til Oslo til «barnepleierjobb». Familien hadde en sønn på to år, og jeg fikk ta imot datteren. Denne familien ble jeg sterkt knyttet til. Jeg ble værende der i to år og samlet praksis for å komme inn på sykepleiestudiet på Aker sykehus. I 1940 ble jeg tatt opp som sykepleierstudent ved Aker, men først skulle jeg være fire uker hjemme hos foreldrene med sjukemelding for ryggen. Da brøt krigen ut.

Foreldrene mine ville ikke at jeg skulle dra tilbake til Oslo før krigen var over. Krigen varte og sykepleierdrømmen brast.

MODELLKÅPER OG TILSKJÆRING

Jeg gikk ikke lenge arbeidsledig, for det kom tilbud om arbeid på regnkåpeavdelingen på Vestlandske Gummi-varefabrikk. Der trengtes det en til å sy modellkåper, og jobben ble interessant. Her fikk jeg også lære meg tilskjæring. Jeg ble værende der i over to år, men da merket jeg allergi knyttet til et limprodukt som ble brukt. Det var bare å slutte, men jeg hadde truffet Einar, og vi giftet oss i 1943. I de dager var trenden at kvinnen ikke skulle ha jobb når hun hadde giftet seg. Det kom to barn, og husarbeid og håndarbeid fulgte med. Jeg strikket og sydde alt til familien. Strikking ble en lidenskapelig hobby, men mannen min irriterte seg over at jeg alltid hadde et strikkesøy i hendene mine.

HÅNDSTRIKKEMASKINEN KNITTA ENDRET TILVÆRELSEN

Mye endret seg etter krigen. Ryggja Maskin importerte Knittaxmaskinen fra Tyskland. Dette kjente mannen min til. Det var han som overbeviste meg om at Knittaxen var noe for meg. Han hadde jo rett, for det var det ferdige produktet som gjaldt for meg og ikke kosen med å sitte med strikkesøyet. Med Knittaxen kunne jeg strikke de fineste mønstrene, og resultatene så ut som håndstrikk. Jeg kunne strikke en genser på en kveld, for det gikk altså lynfort. Kjedelige ting som sokker og strømpebukser til ungene gikk unna i en fei.

Jeg var faktisk den første her i Rogaland som kjøpte Knittax og ble snart imponert over alt den kunne gjøre. Den første tiden var bruksanvisningen kun på tysk, men mannen min oversatte. Maskinen gikk sin seiersgang over hele fylket. Forhandleren Ryggja Maskin trengte en til å demonstrere vidunderet. Forespørselen kom til meg, det var spennende å få seg jobb. Til å begynne med var det riktignok bare to timer hver uke, men interessen og etterspørsel økte raskt. Det kom henvendelser fra bondekvinnelag, sanitetsforeninger, Røde Kors og andre. Det var liksom ikke en forening som ikke ville ha demonstrasjon. Alle ville se og læres opp. Jeg syntes det var utfordrende, og vi reiste overalt både i sør og nord i fylket. Heldigvis hadde jeg min mor i nærheten, for hun stod alltid klar til å ta ansvar for ungene mine.

Thomas Bergsland, som få år senere ble administrerende direktør for Sandnes Kamgarn Spinneri, kontaktet meg. Han ville ha meg til å lage modeller og oppskrifter for fabrikken. Ungene våre var blitt ni og seks år gamle, og derfor vegret jeg meg for å gå ut i fast arbeid. Bergsland foreslo at jeg kunne arbeide hjemme og bare komme ut på fabrikken en eller to dager i uken. Jeg hadde allerede begynt å komponere egne oppskrifter og synes det var kjempegøy. Jeg hadde også prøvd meg med forskjellige garntyper av ulike kvaliteter, og landet på at Triplex og Perle Krepp fra Sandnes Kamgarn var de beste garna for maskinen. Min mor overbeviste meg igjen om at hun kunne se til barna. Vi hadde bygd oss hus på Vaulen, og foreldrene mine bodde i nabo-huset. Nå var vi kommet til 1954, og jeg måtte bare si ja

til Bergslands tilbud. Dette ble opptakten til designerstillingen som skulle vare i 30 år.

Det hadde ikke vært modellavdeling tidligere på Sandnes Kamgarn. Kona til salgssjefen, Edel Hetland, laget modeller og strikkeoppskrifter som ble fotografert og trykket i Oslo. Bedriften tok dessuten imot dem som kom innom med en strikkemodell med oppskrift. Slik hadde enkelte arbeidet i årevis med å sikre nye modeller til bedriften.

MODELLAVDELINGEN BYGGES OPP

Første tiden var arbeidsplassen min en stol nede på lagerkontoret sammen med salgssjefen. Men etter to år ble det innredet et kontor til meg ved siden av hovedkontoret oppe. Den ene arbeidsdagen i uken ble til full stilling. Jeg hadde laget modeller og skrevet oppskrifter både for hånd og maskin i nesten to år hjemme, og dels på fabrikken. Nå ble jeg formelt både leder og designer på modellavdelingen.

Arbeidsomfanget bare økte på, og det varte ikke lenge før jeg fikk min første assistent. Vi fikk ordnet med lokal fotograf til modellene, nemlig Harry Nor-Hansen. Etter kort tid merket vi stor pågang fra foreninger og lag om visninger. Egne barn, venner og venners barn ble brukt både som mannekenger og fotomodeller. Hele familien min stilte opp, med mannen min som korrekturleser og sjåfør når det trengtes.

Jobben bare vokste og vokste. Jeg følte til tider at jeg hadde altfor liten skolering til denne oppgaven. Men jeg elsket arbeidet, for her fikk jeg utvikle min kreativitet blant gode medarbeidere og sjefer.

Reklamefotografering med Harry Nor-Hansen. Liv Haavaag retter på klærne til modellene Astrid Vatnestrøm, Astrid Aanestad og Olav Nilsen. Fotografi: Privat eie, fotograf ukjent

Dette var i oppgangstider. Bedriften satset på omfattende utvidelse. I 1958 flyttet avdelingen vår inn i nybygget.

Stadig nye mønstre ble lansert. Til hvert mønster hørte oppskrift, både for Knittax og håndarbeid. Maskinen ble en viktig ressurs på modellavdelingen. Vi sparte

mye tid både når vi skulle prøvestrikke en modell, strikke prøver eller når nye fargesammensetninger skulle prøves ut. Maskinen ble stadig forbedret og vi fikk alltid den nyeste modellen.

Staben ble utvidet, og i 1962 kom egen stilling til å utarbeide oppskrifter. Etter hvert ble det behov for

å ansette flere designere til å skape nye mønster. Vi tenkte stort og skulle dekke alle aldre: baby, barn, ungdom og voksne. Modellene skulle passe til garn-typer, enten det gjaldt sportstøy eller fintøy.

Avdelingen fikk mange arbeidsoppgaver. Blant annet hadde vi hjemmestrikkersker, som strikket prøver som skulle ut til de mange forhandlerne våre. På det meste var det over 200 strikkersker samtidig. Disse skulle få utlevert garn og oppskrifter. Innlevert arbeid skulle måles og kontrolleres. Mottagelsen av hjemmestrikkerskene fikk egen bemanning. Én til to kvinner hadde det daglige ansvaret her.

Et godt samarbeid med de andre avdelingene på bedriften ble prioritert. Direktør Bergsland samlet ukent-

Designer Liv Haavaag ser på prøvetrykk av nye oppskrifter sammen med disponent Jon Vagle (t.v.) og administrerende direktør Thomas Bergsland i Sandnes Kamgarn Spinneri ca. 1970. Fotografi: Privat eie, fotograf ukjent

lig de 12 avdelingslederne til felles møte. Han var en fantastisk leder, og jeg var eneste kvinne. Alle interne avdelinger, men spesielt spinneriet og fargeriet, hadde vi et nært og utbytterikt samarbeid med.

Ledelsen skulle godkjenne alt modellavdelingen laget. De tok meg med på reiser i inn- og utland, til designerkonferanse, fabrikkbesøk, kundebesøk etc. Rundt om i Norge og Norden hadde vi viktige salgskontor eller salgsrepresentanter, og disse kom ofte til Sandnes. Da ble jeg med på besøk til kundene våre, og dette var svært verdifulle kontakter for meg.

Det kan også nevnes at kontakten til ukebladene i Oslo ble fulgt opp. Mange av bladene hadde egne håndarbeidssider. Både ukeblader og håndarbeid var populært blant svært mange kvinner den gangen, og denne kanalen måtte utnyttes.

INSPIRASJON FRA MESSER I UTLANDET

Modellavdelingen var avhengig av å være oppdatert på hva som skjedde på motefronten ute. Hvert år dro jeg, gjerne alene, eller sammen med en kollega, eller sammen med salgsrepresentanten vår fra Sverige. Vi fikk reise til de forskjellige messene i Paris, London, Milano og Firenze. Dermed fikk vi følge godt med på nye motegarn, og på hvilke garntyper og moter som var i skuddet. Italia ble fort kåret til motelandet som ga oss mest. Der fant vi kjempestort utvalg av strikkede plagg, og en konfeksjonsmote som passet oss bra. Våre strikkemodeller måtte passe til en allerede innkjøpt bukse eller et skjørt. Derfor var det viktig for oss ikke å komme for tidlig verken med nye garntyper eller farger.

Strikkede plagg passer til alt, fra sport til eleganse. Ull garanterer varmen, det syntetiske blir lett og lekert. Vi hadde gode vaskeanvisninger på hver oppskrift. Mønstre til kofter og gensere var vinnerne, men vi var nok den norske fabrikken som laget flest kjole- og draktoppskrifter, og i en periode også broderier. Fancy kjole- og draktoppskrifter var spesielt interessant ved mannekengoppvisningene våre. De tente en egen glød blant publikum, som forstod at dette hadde internasjonal klasse over seg. Hos oss fantes de mest riktige garnsortene som passet til slike modeller.

Ledelsen var fast bestemt på at garnene måtte kunne spinnes her. Det var aldri snakk om å innføre ferdig garn. Spinnerimester Harry Grayston vurderte garntypene vi hadde med hjem. Han bearbeidet materialet, og resultatet ble som regel bedre enn prøven når han ble satt til oppgaven. Jeg husker han gikk gjerne innom fabrikken på søndagen, for da hadde han fred og ro til å eksperimentere seg fram.

VI SÅ TIL SVERIGE

Sverige var det utland vi knyttet sterkest bånd til. Vi fant ut, etter få år, at fotografering av modeller burde legges til Sverige. Salgsrepresentanten vår der anbefalte en fotograf i Göteborg, som allerede fotograferte for en svensk håndstrikkedfabrikk. Dette samarbeidet varte ved i 20 år framover. Fotografen fant fordeler med å fotografere ute i det fri på grunn av lyset og bakgrunnen. Oppskriftene som skulle lanseres til høsten, ble fotografert om våren, for da var lyset bra. Vårkolleksjonen med lyse lette modeller måtte klargjøres om høsten og

vinteren, og da var lyset mindre heldig. Det ble da enighet om at denne «høstfotograferingen» kunne foregå i Syden. På denne måten ble vårmoten presentert med sol og varme i bakgrunnen. Vi satset på rimelige reise- og hotellopphold for en uke. Da dro vi avgårde, jeg og reklamesjefen, sammen med svensk fotograf og noen ganger med medbrakte svenske fotomodeller.

Vel hjemme arrangerte vi hyggelig kveld i kjellerstuen hjemme hos meg med slides og lokal mat fra distriktet vi hadde besøkt, slik at alle fra modellavdelingen ble oppdatert og kunne få med seg en bit av sydenoppholdet.

ETTERUTDANNING

Vi hadde det travelt og solgte godt. I 1962 ble det tid til en ukers kurs i Oslo på Statens Teknologiske Institutt.

Liv Haavag studerer nye mønstre sammen med kolleger, f.v. Eli Ringås, Liv Haavaag, Solveig Sægrov og Marit Åkre. Fotografi: Privat eie, fotograf ukjent

Kurset het «Farger og Klær». Fargepsykologen Perry Marthin, bosatt i Paris, skulle avholde dette ene kurset om betydningen av farger når man skulle komponere klær. Jeg synes jeg lærte mye på den tiden.

Noen år senere ble jeg sendt til Siljan i Sverige på fargekurs. Fargesirkelen kom igjen fram, men alt ble tatt grundigere enn forrige gang. Det var fokus på hovedfarger og primærfarger. Dette kurset varte noe lenger. En annen deltager fra Norge var Asbjørn Nordstrand. Han var bergenser og fargeekspert. Vi kjente han som fargeleverandør til Sandnes Kamgarn. Inspirert som vi ble, laget vi to et vellykket kurs for ledelse og ansatte, som vi mente burde orienteres om nye trender og muligheter som ligger i riktig fargebruk. Lærdommen fra Sverige førte til stor omkalfatring i garnhyllene og nytt nummereringssystem for garn på modellavdelingen.

KONKURRANSE OG SAMARBEID

Landets fire store fabrikker som satset på håndstrikkegarn, var Sandnes Uldvarefabrik, Sandnes Kamgarn Spinneri, Svanedal Ullvarefabrikk og Dale Fabrikker. Tre av dem var fra lokalmiljøet. Vi følte nok en innbyrdes konkurranse, men selvsagt var det stas å møtes ute på messer. Tilbake til 1960, da ble «de fire store» enige om samarbeid og årlig felles mannekengoppvisninger i de største byene: Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger og Kristiansand. Dessuten hadde vi åtte andre byer, som fikk besøk annet hvert år. Denne rundturen tok nesten en måned hvert år. Svanedal trakk seg fra samarbeidet etter få år, mens vi tre andre sikkert holdt ut i ti år. Helt fra

starten hadde vi med skuespillere eller kjendiser som konferansierer. Slik fikk bl.a. Julie Ege, Ingeborg Cook, Per Asplin og Arne Bendiksen prøvd seg blant strikkemodellene. Vi hadde fast pianist, Vessa Carlsen. Etter en oppvisning i Oslo ble vi invitert hjem til hennes mor, skuespiller Lalla Carlsen, en uforglemmelig opplevelse.

Arbeidsplassen hadde et veldig godt og inspirerende miljø, også på tvers av avdelingene. Modellavdelingen tok vare på sine, for vi feiret gleder og begivenheter, gjerne med kake eller en fest hjemme i kjellerstuen min.

Bedriften hadde hytte i Sirdalen, og hver vår hadde vi dugnadshelg. Det var aldri vanskelig å be om innsats. Dugnaden kunne være rydding, maling, nye gardiner etc. Da var det full jobbing med fest og kos om kvelden. Senere fikk bedriften hytte på Hellvik, den samme spontane dugnadsiveren fra brukerne meldte seg raskt her også. Etter en dags innsats ble det alltid minnerik kveldssamling.

Tiden ble moden for fusjon mellom Sandnes Uldvarefabrik og Sandnes Kamgarn Spinneri i 1975. Det ble bestemt at modellavdelingene skulle drives hver for seg inntil anlegget på Foss-Eikeland stod klart til å ta imot oss. Modellavdelingen vår flyttet tilbake til hovedkontoret, for ledelsen hadde flyttet over til Sandnes Uldvare. Her fikk vi ni fine år sammen. Bergsland ble eneste «hane» i kurven i denne perioden. Selv sluttet jeg etter oppnådd pensjonsalder i 1984. Året etter flyttet resten av modellavdelingen til Foss-Eikeland og ble slått sammen med Uldvarefabriken. På slutten merket jeg nok en viss slitasje, ikke minst av presset på at tidsfrister til reklame og levering måtte overholdes.

REISTE VERDEN RUNDT

Så ble jeg pensjonist. Nå var det slutt på pliktene. I jobbsammenheng hadde jeg sett mye av Europa. Nå hadde jeg store tanker om å besøke de andre verdensdelene. Jeg har en datter som var flyvertinne i SAS, hun var reisefølge på turer til Afrika og USA. Det har blitt rundreiser i Nord- og Sør-Amerika og Canada, og til Australia. Tur til New Zealand var i regi av Stavanger Aftenblad, og Alfred Hauge har jeg fått med meg, da var vi rundt 30 personer på jakt etter utvandrerhistorie. Jeg var dessuten på tur i over en måned, med fem dagers opphold på Tahiti. De mange turene har hatt veldig forskjellige rammer. I Asia prioriterte jeg Kina og Tibet med en hel måneds opphold.

Jeg har alltid vært «forveten», og de mest interessante årene mine var kan hende fra 67 til 87. Disse 20 årene regner jeg som mine beste. Da kunne jeg reise som jeg ville, og hadde ingen å ta hensyn til.

ALDERDOMMEN

Den meldte seg egentlig da jeg, 87 år gammel, falt ned en trapp og brakk ryggen. I første omgang dreide det seg om opptrening. Jeg satte meg aldri ned, men fortsatte med trim og dans. Ryggplagene jeg kjente i ungdomsårene er fortsatt på plass.

Seniordans er en nyere internasjonal danseform, der det benyttes kjente danser som er forenklet og tilrettelagt for eldre. Musikken omfavner både folkemelodier og moderne rytmer. Alle kan delta i dansen, uansett kjønn. Her heter det ikke kvinne og mann, men rød og blå. Dette har bidratt til stor popularitet blant enslige eldre.

Liv Haavaag er fremdeles interessert i mote. For ikke lenge siden frontet hun solbriller i Stavanger Aftenblads helgemagasin.

Dansen gir meg glede av å mestre, for den gir sosial kontakt, bedret kondisjon, styrket muskulatur og økt konsentrasjonsevne. Jeg tok opptreningen i Bekkefaret bydelshus i 1984, samme året jeg ble pensjo-

nist. I 1992 startet vi med dans og underholdning på sykehjemmene, der vi i år feiret at vi har underholdt i 20 år. Vi har vært heldige med å ha hatt samme danseinstruktøren i alle år. Dette året har dansegruppen danset sammen i 28 år. Vår dansegruppe besøker og underholder enda over 20 sykehjem to ganger i året i Stavanger.

Lyse er et energi- og kommunikasjonsselskap som har et prøveprosjekt for eldre, der jeg deltar. Målet er å tilrettelegge for at eldre trygt kan bo hjemme lengst mulig. Prosjektet dekker sikkerhet, Ipad med aviser, musikk og mye, mye mer. På denne lille skjermen kan man regulere lys og varme. Med en spesialtelefon kan man se hvem som ringer på og åpne døren og slippe inn gjester. Det gir fantastiske muligheter, men det krever tilrettelegging i huset og litt opplæring. Her kan jeg tenne på og slukke lysene, lese fire aviser, ha tilgang til all verdens musikk. Prøveprosjektet er kostnadsfritt, og bare å nyte.

Jeg har alltid likt å skrive fra turer jeg har vært med på og ting jeg har opplevd. Fra jeg var 90 år har det blitt dagbøker og bilder, været og ellers ting jeg opplever. Det er oppturer, nedturer og andre notater om ting jeg enda er med på. Nå har jeg begynt på bok nr. 16. Jeg elsker å fotografere blomster, for de visner ikke når de kommer på trykk. Ellers er vennene mine vant til at jeg alltid har apparatet med. Jeg monterer tekst og bilder i permer, 15 permer står nå på rekke og rad over skrivepulten min. Dette er blitt en viktig hobby for meg nå i senere tid.

95 ÅR

I årenes løp har jeg opplevd utrolig mye, takket være god helse og pågangsmot. Mitt motto har alltid vært: «Sitt ikke hjemme og vent på at noen skal ringe på døren, ta bestemmelsen sjøl». Til slutt vil jeg understreke at jeg er veldig heldig som enda får kjøre bil. Den gir meg en kjærkommen handlefrihet, spesielt til alle mine sykehjemsbesøk.